

ALBAN ABİDƏLƏRİNİN MƏSKƏNİ - ZAQATALA

TARİXİ ABİDƏLƏRİN DƏRİN SİRRLƏRİ VAR...

bəttə ki, tarixi abidələri qorumaq, onları yaşatmaq, tarixi ilə maraqlanmaq və kimliyindən asılı olmayaraq öyrənməliyik.

Bəs, görəsən Zaqatala rayonunun ərazisindəki müxtəlif dövrlərə aid olan abidələrin mühafizəsi necə təşkil olunub. Əvvəlcə Respublika Mədəniyyət Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidmətinə, Zaqatala mühafizəçiləri üzrə məsul şəxs Möminət Heydərova ilə ətraflı söhbət apardıq. O, bildirdi ki, rayonda qeydiyyatla alınan 108 abidə mövcuddur. Abidələrin mühafizəsi ilə, bu işdə xüsusi təcrübəsi olan, tarixi məkanlara ürkədən bağlı, onların qorunması üçün xüsusi zəhmət çəkən və tez-tez baxış keçirən 10 nəfər məşğul olur. Bu kollektivin üzvlərindən olan Abdurahman Musayev, Şəmsiyyət Abdullayeva, Ağurey Nusalova, Pərvanə Zülfüqarova, Ruqiyyət Ramazanova, Tərgül Məmmədova, Rəna Hüseynova, Kamil Vəliyev və digərləri rayon ərazisində bölünərək tarixi abidələrin mühafizəsi ilə məşğul olurlar. Eyni zamanda onlar çox çətinliklərə baxmayaraq, həmin tarixi abidələri təmiz saxlamaq, sökülməməsi, dağılmaması, kimlərsə tərəfindən qazılmaması, məhv edilməməsi üçün çalışırlar. M. Heydərovanın sözlərinə görə mühafizəçilər, tarixi abidələrin tarixini, köklərini, neçənci əsrdə, kimlər tərəfindən, nə məqsədlə qurulması, tikilməsi ilə maraqlanırlar - araşdırmalar aparırlar.

Onlar bu tarixi abidələri seyr etmək istəyən insanlara qoşunaraq, onların maraqları dairəsində tarixi abidələrlə tanış edir və abidələr barəsində ətraflı məlumatlandırırırlar. Möminət xanımın sözlərinə görə bu abidələr öz əhəmiyyət dərəcəsinə görə bölünür. Zaqatala bölgəsində yerləşən onlarla məbədlərin tikintisi eramızın IV-V əsrlərində aparılıb.

nu üzrə qazılıqlı ilə birgə fəaliyyət göstərən və göstərməyən məscidlər, pirlər, ziyarətqahlar haqqında mütəmadi olaraq araşdırmalar aparır və məlumatlar toplayırlar. Möminət xanımla söhbət əsasında məlum oldu ki, tarixi sirlər yatan, təhqiqatlar böyük ehtiyac olan - Alban abidələrinin əksəriyyəti rayonun dağlar qoynunda yerləşən - Yuxarı Tala, Yuxarı Çardaxlar, Mamrix, Car, Axaxdərə, Qəbizdərə, Taxtalar, Mazıx və digər kəndlərində inşa edilib. Söhbətimizə qoşulan uzun illər abidə mühafizəçiləri işləyən Abdurahman Musayev və Şəmsiyyət Abdullayeva xidmət etdikləri ərazilərdəki tarixi abidələrdən maraqlı faktlar söylədilər. Onların bildirdiklərinə görə rayon ərazisindəki bu monastrların, məbədlərin, tarixi tikililərin və Pəri adlanan bir neçə qalanın oxşarlığı və tarixi kökləri ilə bağlılığı var. Onlarda etiraf etdikləri ki, Zaqatala rayonundakı hər bir tarixi abidənin bərpasına, elmi əsaslarla araşdırılmasına böyük ehtiyacı vardır. Abdurahman Musayev Yuxarı Tala kəndindən Pipan ərazisində yerləşən Alban monastrından daha ətraflı danışdı. Qeyd etdi ki, Yuxarı Tala kəndində abidələr çoxdur. Bu da onu təsdiq edir ki, bu torpaqlar qədim yaşayış məskəni olub və eramızdan əvvəl 3 - cü əsrdə təşəkkül tapan və eramızı VII əsrinə qədər 1000 illik bir dövr hökmranlığını sürən - Alban dövlətinin mövcud olduğu yerlərdir, bu yerlər. Bütün bunları sübut edən maddi - mənəvi, tarixi nümunələr və abidələr var. Düzdür, bu tarixi yerləri az sayda insanlar seyr edir, maraqlanırlar və narahat olurlar.

TARİXİN YADİGARİ - PIPAN

Qeyd etdiyimiz kimi - Alban dövlətini quranlar tarixi yaşat-

ban abidələrinin əksəriyyəti sıx meşələr içərisində tikilib. Digər tərəfdən isə "Pipan"ın ərazisində çox saylı yerə basdırılmış küplərin olması - bu yerlərin qədim yaşayış yerlərinin olmasına əyani sübutdur. Hətta söyləyirlər ki, yerli əhali həmin iri küplərin bir neçəsini çıxarmaq istəyib, ancaq bacarmayıblar. Hal-hazırda həmin tarixi əşyalar mühafizə olunsa da arxeoloji qiymət verilməli, onlar qeydiyyatla alınmalıdır, lakin təşəbbüs göstərən hələlik yoxdur.

Alban monastrı - səfali, valehedici mənzərəli dağların qoynunda yerləşir.

Buralar əsil turizmin inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli yerlərdir.

Amma bu təşəbbüsü də göstərən yoxdur. Qeyd edək ki, "Pipan"ın yuxarı hissəsində - meşələrin içərisində Alban gülləsi yerləşir. Abdurahman Musayevin verdiyi məlumata görə, ikinci tarixi abidə olan - Alban monastrı - "Pipan"dən xeyli aralı, dəniz səviyyəsindən 2000 metr hündürlükdə - "Buxov" dağında inşa edilib. İndi isə sökülüb, dağılan - bu Alban abidəsinin əsaslı təmirinə və bərpasına böyük ehtiyac var.

tarixi abidələrin mühafizəçiləri öz vəsaitləri hesabına tarixi yad-daşlarımızın yaşadılmasına çalışmazdılar.

Qeyd etdiyim kimi, Yuxarı Tala kəndinin yuxarı hissəsində, dağ silsiləsində ciddi bərpa olunması və tam təhqiqat mövzusu olan - Alban məbədinin uzaqda yerləşməsi bir sıra problemlər yaradır. Abdurahman müəllimin sözlərinə görə abidənin girişi arko formasındadır, divarı 1 metr, 20 santimetrdir, məbədi uzun bir salonu xatırladır, uzunluğu 15 metr, eni 9 metrdir, hündürlüyü isə 10 metrdir.

Mühafizəçi öz gördüklərinə istinad deyir ki, Şimal divarında üst örtük hissəsində çox saylı küpə şəkilli günbəzlər var, bu günbəzlərin əksəriyyəti divar boyu kiçik və böyük ölçüdə düzülüb və dururdu.

İndi isə həmin incilər nadanlar tərəfindən dağıdılıblar. Güman ediblər ki, içərisində qızıl var. Mühafizəçi hətta bur faktı da xatırladı ki, tarixi yaddaşı olan Alban monastrının 90 - cı illərdə partladıblar. O zamanlarda na-

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNU

